

บทสรุป

กองทัพโดยโครงสร้างนั้นเป็นสิ่งที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับอำนาจของรัฐ โดยทำหน้าที่เป็นเหมือนเกราะคุ้มกันภัยให้แก่รัฐแต่ละรัฐ และเป็นเครื่องมือที่ทำให้รัฐนั้นบรรลุนโยบายตามที่มุ่งหวังไว้ หรืออีกนัยหนึ่งกองทัพก็คือเครื่องมือที่อำนาจรัฐใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุเป้าหมายของตน ด้วยเหตุนี้โดยหลักการแล้วกองทัพจึงต้องเข้ามามีบทบาททางการเมือง แต่บางครั้งในหลายประเทศ กองทัพก็มีบทบาทมากกว่าการรองรับอำนาจรัฐโดยเข้าแทรกแซงและเข้ามามีส่วนในการควบคุมรัฐเสียเอง ในกรณีเช่นนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาปนากองทัพสมัยใหม่เพื่อรองรับอำนาจของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งก็ประสบความสำเร็จเพียงระยะแรกเท่านั้น แต่ในระยะต่อมาเมื่อกองทัพมีความเข้มแข็งมากขึ้นก็ได้เริ่มมีความพยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารรัฐ จนถึง พ.ศ. 2475 กองทัพก็กลายเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และเข้ามามีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบาย ผู้นำของกองทัพก็ได้กลายเป็นผู้นำของประเทศไปด้วย กองทัพบกจะเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่เข้ามาคุมอำนาจรัฐในส่วนนี้

อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ากองทัพอากาศในฐานะหนึ่งในสามของกองทัพไทย ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในค่านการเมืองโดยเริ่มจากกรณีกบฏบวรเดชใน พ.ศ. 2476 กองทัพอากาศได้แสดงบทบาทในฐานะเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลคณะราษฎร และประสบความสำเร็จเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในประวัติศาสตร์เท่าที่ผ่านมาที่กองทัพอากาศมีบทบาทเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากองทัพอากาศก็ได้แปรบทบาทมาอยู่ในฐานะรองจากกองทัพบก และเป็นผู้สนับสนุนอำนาจรัฐที่ควบคุมโดยกองทัพบก

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทย ได้แก่พัฒนาการของยุทธวิธีทางอากาศ สภาพแวดล้อมทางการเมืองภายนอก

ประเทศ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในและความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่าง
 ผู้บัญชาการทหารอากาศกับผู้บริหารประเทศ

ในส่วนของการพัฒนาของยุทธวิธีทางอากาศนั้น นับตั้งแต่กองทัพอากาศไทย
 ได้กำเนิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มต้นจากแผนก
 การบินทหารบก และได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ใน
 พ.ศ. 2460 กองทัพอากาศก็ได้ส่งกองบินทหารบกไปร่วมรบในสงคราม ส่งผลให้กองบิน
 ทหารบกขยายตัวเป็นอย่างมากจนใน พ.ศ. 2464 ได้ยกขึ้นเป็นกรมอากาศยาน ใน
 พ.ศ. 2476 เกิดกบฏวังหลวง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลคณะราษฎรกับกรม
 อากาศยานไม่ราบรื่นนัก เพราะกรมอากาศยานเข้ากับฝ่ายกบฏ แต่รัฐบาลก็จำเป็นต้อง
 ต้องพัฒนากรมอากาศยานเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางด้านอากาศยานของ
 โลกได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว พ.ศ. 2478 กรมอากาศยานก็ได้ยกขึ้นเป็นกรมทหาร
 อากาศ แยกตัวเป็นอิสระจากการบังคับบัญชาของกองทัพบก ต่อมาใน พ.ศ. 2480
 เมื่อมีการขยายตัวของกำลังพลและเทคโนโลยีถึงระดับที่จะขยายตัว เป็นกองทัพได้
 กรมทหารอากาศก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกองทัพอากาศ นับตั้งแต่นั้นมากองทัพ
 อากาศก็เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ

ปรากฏว่าเมื่อประเทศไทยต้องเข้าร่วมสงครามต่าง ๆ เนื่องจากความ
 จำเป็นในการปกป้องตนเอง กองทัพอากาศก็ได้เข้ามีส่วนร่วมในการมีบทบาทดังกล่าว
 ดังจะเห็นได้จากสงครามอินโดจีน สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเกาหลี สงคราม
 เวียดนาม ซึ่งแต่ละครั้งก็ได้มีการพัฒนายุทธวิธีและเทคโนโลยีทางอากาศอยู่ตลอดเวลา
 ซึ่งส่งผลให้กองทัพอากาศได้รับการพัฒนาไปด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความจำเป็น
 ในการป้องกันประเทศและรักษาผลประโยชน์ของบ้านเมืองในโลกสมัยใหม่ ทำให้รัฐ
 จำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมการสร้างสมรรถนะของกองทัพอากาศให้มีประสิทธิภาพอยู่
 ตลอดเวลา

ในเรื่องสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายนอกประเทศก็สืบเนื่องมาจากการ
 ที่ประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าร่วมในสงครามต่าง ๆ เพื่อปกป้องตนเองดังที่กล่าวมาแล้ว
 ประกอบกับนับตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพ
 สหรัฐอเมริกาที่เพิ่มทวีขึ้นมีส่วนโดยตรงที่ทำให้กองทัพอากาศพัฒนาและขยายตัว ทั้งนี้

เนื่องจากความช่วยเหลืออย่างมากที่สหรัฐอเมริกาได้มอบให้แก่ประเทศไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสหรัฐอเมริกาที่ใช้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการต่อต้านและปิดล้อมจีนคอมมิวนิสต์และโซเวียต ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกาต้องเข้ามาช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับกองทัพอากาศไทย นอกจากนี้การขยายตัวของเวียดนามและคอมมิวนิสต์ในเวียดนามได้ทวีความรุนแรง ทำให้สหรัฐอเมริกาตัดสินใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการทหารโดยตรง เพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม สถานการณ์จึงขยายตัวกลายเป็นสงครามเวียดนาม กรณีนี้ก็เป็นอย่างสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกาเร่งให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย เพราะในระยะแรก สหรัฐอเมริกาหวังว่าจะใช้กองทัพอากาศไทยหนุนช่วยการปฏิบัติการรบในสมรภูมิเวียดนาม แต่กระนั้นต่อมาถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาก็ได้เปลี่ยนนโยบายไปคือ การส่งกองทหารสหรัฐอเมริกาเข้ามารบในเวียดนามเองก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็ยังคงให้ความช่วยเหลือแก่กองทัพอากาศไทยอยู่เสมอ และยิ่งเมื่อสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องใช้ประเทศไทยเป็นฐานทัพส่วนหน้าเพื่อปฏิบัติการทางทหารต่อสู้เป้าหมายในเวียดนามและประเทศอินโดจีนอื่น ๆ ก็ยิ่งเป็นสาเหตุให้สหรัฐอเมริกาต้องช่วยกองทัพอากาศไทยมากขึ้นด้วย เหตุนี้การช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาจึงมีส่วนโดยตรงต่อการช่วยให้กองทัพอากาศไทยเติบโตทั้งในด้านกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ และอาคารสถานที่

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายนอกโดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนายุทธวิธีทางอากาศ ซึ่งในส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์กับความจำเป็นในการป้องกันประเทศด้วย

ปัจจัยประการสุดท้ายคือสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในและความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้บัญชาการทหารอากาศซึ่งเป็นผู้บังคับกองทัพบกกับนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการดึงกองทัพอากาศเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำช่วยลดความหวาดระแวงของผู้บริหารประเทศให้ลดลง เมื่อผู้นำมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้เป็นที่ไว้วางใจกัน เป็นส่วนช่วยให้กองทัพอากาศได้รับการสนับสนุนในการพัฒนายุทธวิธีทางอากาศอย่างเช่นในสมัยของจอมพลอากาศพัน รณนภากาศ ฤทธาคนี เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ (พ.ศ. 2492-2500) ได้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และ

ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ชักนำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่าง
 กว้างขวาง และทำให้กองทัพอากาศกลายเป็นฐานอำนาจสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป.
 พิบูลสงคราม ในระหว่างนี้กองทัพอากาศได้เป็นผู้แก้สถานการณ์ในกรณีกบฏของทหารเรือ
 ที่เรียกว่ากบฏแมนฮัตตัน เมื่อ พ.ศ. 2494 และการรัฐประหารเงี้ยวในปลายปีเดียวกัน
 นั้นบุคคลในกองทัพอากาศได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีและเป็นสมาชิกประเภทที่ 2
 มากกว่าสมัยใด ๆ ศัตรูของจอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี ได้ดำรงตำแหน่งรองนายก
 รัฐมนตรี จึงทำให้กองทัพอากาศได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะ
 ความสะดวกในการขอยงบประมาณทางการทหาร กองทัพอากาศในสมัยจอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ
 ฤทธาคนี จึงเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว และหลังจากสมัยจอมพลอากาศพื้น
 รณนภากาศ ฤทธาคนี แล้ว ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้บัญชาการทหารอากาศกับ
 ผู้บริหารประเทศก็ยังคงมีความสำคัญต่อมาที่ทำให้กองทัพอากาศรักษาสถานภาพของตนใน
 บทบาททางการเมืองไว้ได้ไม่ว่าจะเป็นสมัยที่จอมพลอากาศเอกเจิมเกียรติ วัฒนางกูร
 พลอากาศเอกบุญชู จันทร์เบกษา ที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ดีต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 และจอมพลถนอม กิตติขจร

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการของยุทธวิธีทางอากาศ สภาพแวดล้อมทางการเมือง
 ภายนอกประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในและความสัมพันธ์ระหว่าง
 ผู้บัญชาการทหารอากาศกับผู้บริหารประเทศ นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง
 ของกองทัพอากาศ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของกองทัพอากาศนี้เป็นไปใน
 ลักษณะที่กลุ่มผู้นำบุคลากรของกองทัพได้มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก
 ระบบควบคุมภายในค่อนข้างดี เพราะกองทัพอากาศมีระบบคุณค่า มีวินัยซึ่งเป็นที่ยอมรับ
 ร่วมกัน ประกอบกับระบบการกลั่นกรองเลือกบุคลากรก็มีประสิทธิภาพที่จะทำให้ผู้มีความรู้
 ความสามารถและประสบการณ์ จนเป็นที่ยอมรับในกองทัพอากาศได้ขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำ
 ระดับสูงซึ่งเป็นผลให้ไม่มีการต่อต้านจากภายในกองทัพอากาศเอง นอกจากนี้ยังสืบเนื่อง
 จากการศึกษาที่กองทัพอากาศเป็นกองทัพขนาดเล็ก ทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดีด้วย อย่างไรก็ตาม
 ภายในกองทัพอากาศก็มีความขัดแย้งกันบ้างครั้งกรณีปฏิวัติ พ.ศ. 2500 ผู้นำของกองทัพ
 อากาศได้แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือฝ่ายที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งนำโดย
 จอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

โดยมีพลอากาศเอกเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร เป็นผู้นำ ซึ่งฝ่ายพลอากาศเอกเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร สามารถกุมอำนาจในกองทัพอากาศได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่อง ความขัดแย้งภายในกองทัพอากาศนี้เป็นเรื่องยากต่อการวิเคราะห์ เนื่องจากข้อจำกัด ในเรื่องข้อมูลคงที่ได้กล่าวมาแล้ว

อาจประเมินบทบาทของกองทัพอากาศในทางการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2480-2519 ได้ว่า ในช่วงแรกนั้นกองทัพอากาศมีบทบาททางการเมืองค่อนข้างน้อย คือช่วง พ.ศ. 2480-2492 เนื่องจากกองทัพอากาศต้องเร่งสร้างกองทัพให้เข้มแข็ง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้บัญชาการทหารอากาศกับผู้บริหารประเทศไม่ค่อยราบรื่น ต่อมาในช่วงที่สองกองทัพอากาศมีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมาก คือช่วง พ.ศ. 2492-2500 ในสมัยจอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ การพัฒนาทางยุทธวิธีทางอากาศได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว กองทัพจึงได้รับการพัฒนา ไปด้วย ประกอบกับได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากสหรัฐอเมริกา และที่สำคัญคือ จอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นอย่างมาก จึงดึงกองทัพอากาศเข้าไปมีบทบาทร่วมกับรัฐบาล ทำให้กองทัพอากาศ ได้รับความสะดวกในเรื่องการงบประมาณ เป็นผลให้กองทัพอากาศขยายตัวอย่าง รวดเร็ว และในช่วงที่สามที่ศึกษาคือช่วง พ.ศ. 2500-2519 เป็นช่วงที่กองทัพอากาศ ยังคงมีบทบาททางการเมืองอยู่ถึงแม้ว่าจะไม่เท่ากับช่วงที่สอง การพัฒนาทางยุทธวิธี ทางอากาศก็ได้พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะในสงครามเวียดนาม ซึ่งนำมาซึ่ง ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอย่างมหาศาลทั้งในด้านการเงิน อาวุธยุทโธปกรณ์ ทำให้กองทัพอากาศเติบโตอย่างมาก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้บัญชาการทหารอากาศ กับผู้บริหารประเทศก็ยังมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอยู่ จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองภายใน เพราะรัฐบาลทหารหมดอำนาจลงในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ เมื่อสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ ในสงครามเวียดนามในเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 ความจำเป็นที่จะต้องรักษาข้อผูกพัน ทางทหารในเอเชียของสหรัฐอเมริกาก็ลดลง การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ทางทหารต่อกองทัพอากาศไทยก็ลดลงด้วย จนถึง พ.ศ. 2523 ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาก็สิ้นสุดลง

กองทัพอากาศกับการเมืองในช่วงที่ศึกษานี้จะเห็นได้ว่าจากการที่กองทัพอากาศเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผลช่วยทำให้กองทัพอากาศพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว และก็หยุดยั้งการพัฒนากองทัพอากาศในระดับหนึ่ง แต่ด้วยความสำคัญทางอากาศ ซึ่งกองทัพอากาศมีหน้าที่ในการป้องกันประเทศ ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีทางอากาศอย่างรวดเร็ว จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารประเทศจะละเลยการพัฒนากองทัพอากาศไม่ได้ อย่างไรก็ตาม บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกองทัพอากาศกับผู้บริหารประเทศและสภาพการเมืองทั้งภายในและภายนอกก็เป็นตัวเร่งเสริมในการพัฒนากองทัพอากาศ

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย